jukkai.fi

OPAS VANHEMMALLE

Lapsesi käyttää tekoälyä.

Ajatteleeko se hänen puolestaan?

Ala- ja yläkoululaisen vanhemmalle: seitsemän kysymystä ja keinot puhua niistä lapsen kanssa.

Jukka Hautamäki

Päivitetty 16.11.2026

Mitä haluat tietää?

Tekoäly voi tehdä osan työstä, mutta lapselle pitää jäädä tilaa ajatella ja oppia itse. Tämä opas auttaa puhumaan tekoälyn käytöstä kotona. Tekoälyosaamista et tarvitse.

Moni vanhempi ei tiedä, mitä lapsi tekoälyn kanssa tekee. Se ei ole tietenkään laiminlyöntiä: tekoäly on puhelimessa, viestisovelluksessa ja hakukoneessa, eikä sen käyttö näy ulospäin. Kesällä 2025 Oulun yliopiston tutkijat selvittivät työpajassa, miten 10–12-vuotiaat käyttävät tekoälyä. Ennen työpajaa vain yksi vanhempi oli uskonut, että lapsella on kokemusta tekoälystä. Lokakuussa 2026 julkaistun kyselyn mukaan 71 prosenttia 4.–6.-luokkalaisista käyttää tekoälyä.

Tekoäly on tietokoneohjelma, joka vastaa kirjoitettuihin kysymyksiin kuin ihminen. Se voi olla oma sovellus, kuten ChatGPT, tai osa jotain toista sovellusta, esimerkiksi WhatsAppin tai Snapchatin sisällä.

	TILANNE	KYSYMYS	S.
01	Lapsi kertoo, että ”tekoäly sanoi niin”.	Voiko tekoälyn vastaukseen luottaa?	4
02	Läksyt valmistuvat yllättävän nopeasti.	Tekeekö tekoäly työn lapsen puolesta?	5
03	Mietit, pitäisikö tekoäly kieltää.	Mitä kotona sovitaan?	7
04	Lapsen teksti on parempi kuin odotit, tai koulu epäilee sitä.	Entä kun tekstiä epäillään tekoälyn tekemäksi?	8
05	Et tiedä, mitä koulussa saa tehdä.	Mitä koulu sallii?	9
06	Lapsi kirjoittaa tekoälylle omista asioistaan.	Mitä lapsi kertoo tekoälylle?	10
07	Lapsi juttelee tekoälyn kanssa kuin kaverin.	Kun tekoäly on lapselle kaveri	11

> **Kokeile tätä:** Pyydä lasta kertomaan omin sanoin, miten hän teki tehtävän ja mitä hän oppi. Jutelkaa myös siitä, missä tekoäly auttoi.

Vanhemmalle ja lapselle: Tutkitaan tekoälyä yhdessä, s. 3

Tutkitaan tekoälyä yhdessä

Vanhemmalle ja lapselle yhteiseksi luettavaksi.

Mistä vastaus tulee?

ChatGPT:n kaltaisten keskustelupalvelujen taustalla on kielimalli. Sitä on opetettu suurella määrällä tekstiä ja muuta aineistoa. Se kirjoittaa vastauksensa oppimansa ja keskustelun viestien pohjalta. Vastausta ei siis ole välttämättä kirjoitettu valmiiksi ennen kysymystäsi.

Miksi kysymyksen muotoilulla on väliä?

Tekoälyltä voi kysyä:

> Selitä murtoluvut.

Tai sille voi kertoa tarkemmin, missä tarvitsee apua:

> En ymmärrä, miksi puolikas on sama kuin kaksi neljäsosaa. Selitä se pizzan avulla.

Toisessa pyynnössä kerrot, mitä et vielä ymmärrä ja millainen esimerkki voisi auttaa. Tällaista tekoälylle annettua pyyntöä kutsutaan kehotteeksi.

Keskustelua voi jatkaa

Ensimmäiseen vastaukseen ei tarvitse tyytyä. Jos selitys jää epäselväksi, voit kirjoittaa:

> En vielä ymmärtänyt. Näytä toisella esimerkillä.

Voit myös kertoa, mikä vastauksessa tuntuu väärältä, tai korjata omaa kysymystäsi. Tekoälylle voi selittää asiaa uudelleen tavallisella suomella.

Kokeilkaa yhdessä

Valitkaa aihe, jonka lapsi tuntee hyvin: dinosaurukset, Minecraft, lempisarja tai oma harrastus. Aikuinen voi kysyä siitä tekoälyltä. Lukekaa vastaus yhdessä ja katsokaa, mikä siinä pitää paikkansa ja mikä tuntuu epäilyttävältä. Tässä lapsi saa olla asiantuntija.

Tarkistakaa yksi vastauksen kohta toisesta lähteestä. Pohtikaa sitten: ”Miten tarkistaisimme vastauksen, jos emme tuntisi aihetta ennestään?”

01 Voiko tekoälyn vastaukseen luottaa?

Tekoäly ei ole vain käskytettävä työkalu; se tekee päätöksiä, ehdottaa ratkaisuja ja joskus myös hallusinoi ja sekoilee. Tekoäly kirjoittaa vastauksen, joka kuulostaa uskottavalta. Se kuulostaa yhtä varmalta silloin, kun se on oikeassa, ja myös silloin, kun se on väärässä. Osa palveluista hakee tietoa verkosta, mutta sekään ei takaa, että vastaus pitää paikkansa.

Syyskuun 2026 kyselyssä yli puolet 11–17-vuotiaista sanoi luottavansa tekoälyn antamaan tietoon. Lähes kaksi viidestä ala- ja yläkouluikäisestä sanoi, että tekoälyn tekemiä kuvia ja videoita on vaikea erottaa aidoista.

> **Miten tunnistat**
>
> Lapsi perustelee asiaa sillä, että tekoäly sanoi niin. Hän ei osaa kertoa, mistä tieto on peräisin.

Mitä teet

Pyytäkää tekoälyä selittämään tutun lautapelin säännöt tai kertomaan, mitä lapsen lukemassa kirjassa tapahtuu. Verratkaa vastausta pelin sääntöihin tai itse kirjaan. Jäikö jotain olennaista pois? Keksikö tekoäly mukaan jotain, mitä pelissä tai kirjassa ei ole? Jos vastaus on oikein, sekin on hyvä havainto: tarkoitus on harjoitella tarkistamista.

Opeta lapselle yksi tapa: jos asialla on väliä, sen voi tarkistaa toisesta paikasta, esimerkiksi oppikirjasta tai luotettavalta verkkosivulta.

02 Tekeekö tekoäly työn lapsen puolesta?

Sama työkalu sopii kahteen aivan eri käyttöön. Lapsi voi pyytää tekoälyä ratkaisemaan tehtävän, tai hän voi pyytää sitä selittämään, mistä tehtävässä on kyse, ja ratkaista sen sitten itse.

Opettajien ammattijärjestö OAJ:n koulutuspolitiikan päällikkö Jaakko Salo on kertonut, että pahimmassa tapauksessa ”20 minuuttia tehtävän antamisen jälkeen tulivat ensimmäiset valmiit suoritukset”. Hänen arvionsa mukaan vilppiä on kaikilla koulutusasteilla, jopa alakoulussa. Oululaisessa yläkoulussa 7.-luokkalaiset taas kokeilivat fysiikassa tekoälyä, joka ei anna valmiita vastauksia. Yksi oppilas kuvasi sitä näin: ”Se ei anna vastausta, mutta auttaa ymmärtämään kysymystä.”

Ero näkyy myös tutkimuksessa. Lähes tuhannella lukiotason matematiikan opiskelijalla tehdyssä kokeessa tavallinen ChatGPT paransi harjoitustehtävien tuloksia. Kun tekoäly sitten otettiin pois, sitä käyttäneiden koetulokset olivat 17 prosenttia heikompia kuin niillä, jotka eivät olleet käyttäneet sitä lainkaan. Kun tekoäly antoi valmiiden vastausten sijaan vain vihjeitä, haitta jäi suurelta osin pois. Tutkimus tehtiin lukiolaisilla matematiikassa. Se ei kerro, miten asia menee ala- tai yläkoulussa, mutta se näyttää, mitä valmiiden vastausten kanssa voi tapahtua.

Kun lapsi tekee tehtävän itse, hän harjoittelee juuri sitä, mitä tehtävän on tarkoitus harjoittaa. Yksi opettaja vertaa tätä kuntosaliin: painot nostetaan itse, vaikka koneella se olisi helpompaa, koska tarkoitus on vahvistaa omia lihaksia.

Miten tunnistat

- Alakoulu: alakouluikäiset käyttävät tekoälyä muita useammin kuvien ja videoiden tekemiseen. Kuvataiteen tehtävä tai esitelmän kuva on valmis hetkessä, mutta lapsi ei osaa kertoa, miten se syntyi. Myös läksyissä merkki on sama: lapsi ei osaa selittää vastaustaan omin sanoin.
- Yläkoulu: essee tai esitelmä on valmis nopeasti, mutta lapsi ei osaa selittää sen pääajatusta omin sanoin. Matematiikan vastaukset ovat oikein, mutta välivaiheita ei ole.

Tekeekö tekoäly työn lapsen puolesta?

Mitä teet

Pyydä lasta näyttämään, miten hän käyttää tekoälyä läksyissä. Älä kysy, käyttääkö hän sitä.

Jos lapsi ei halua näyttää, älä vaadi. Näytä ensin itse, mitä sinä kysyit tekoälyltä tai mihin käytät sitä. Jos et itse käytä tekoälyä, voit sanoa: ”En tiedä tästä mitään. Näytätkö yhden asian, jonka kanssa se auttaa sinua?”

Kysy, mihin hän tarvitsi tekoälyä ja mitä hän teki itse. Pyysikö hän valmista vastausta vai apua tehtävän ymmärtämiseen?

Opeta lause, jonka lapsi voi kirjoittaa tekoälylle:

> *”Selitä, mistä tässä tehtävässä on kyse, mutta älä ratkaise sitä. Haluan tehdä sen itse.”*

Jos lapsella on vaikeuksia lukea tai keskittyä, tekoäly voi auttaa: se voi lukea tehtävän ääneen tai jakaa sen vaiheisiin. Se on eri asia kuin vastauksen teettäminen. Yksi opettajankouluttaja vertaa tätä silmälasien antamiseen heikkonäköiselle. Jos opettaja tai erityisopettaja on suositellut tätä, pyydä, että käytöstä kerrotaan kaikille lapsen opettajille.

Selitä vai tee?

Ero on siinä, mitä lapsi tekee itse.

”Selitä tämä.”

Lapsen pyyntö

Tehtävä — Tekoäly selittää — **Lapsi ratkaisee**

”Tee tämä.”

Lapsen pyyntö

Tehtävä — Tekoäly ratkaisee — Valmis vastaus

03 Mitä kotona sovitaan?

Kieltäminen on houkuttelevaa, mutta tekoäly on jo puhelimessa, viestisovelluksissa ja hakukoneessa. Lasten mediankäytöstä tehdyn tutkimuksen mukaan rajoittaminen vähentää käyttöaikaa, mutta keskustelu ja yhteinen käyttö vähentävät riskejä paremmin. Rajoja kannattaa siis asettaa, mutta ne eivät korvaa puhumista. Laitteista ja sovelluksista päättää kodin aikuinen, ei lapsi.

Syyskuun 2026 kyselyssä moni lapsi ja nuori kertoi, ettei heidän koulussaan ole puhuttu tekoälyn hyödyistä, haitoista tai säännöistä. Jos koulussa ei puhuta, koti voi olla ainoa paikka, jossa puhutaan.

> **Miten tunnistat**
>
> Kotona ei ole sovittu tekoälystä mitään, tai säännöt on sovittu vain ruutuajasta. Et tiedä, mitä tekoälyä lapsesi laitteessa on.

Mitä teet

Sopikaa yhdessä muutama sääntö. Esimerkiksi:

- Tekoälyä saa käyttää apuna, mutta sen vastausta ei palauteta omana työnä.
- Tekoälylle ei kerrota omaa nimeä, osoitetta, koulua eikä kavereiden asioita.
- Jos tekoäly sanoo jotain outoa tai pelottavaa, siitä kerrotaan aikuiselle, eikä siitä tule ongelmia.

Katso lapsen kanssa, mitä tekoälypalveluja hänen laitteessaan on. Monessa sovelluksessa tekoäly on mukana sisäänrakennettuna. Jos et löydä tekoälyä itse, pyydä lasta näyttämään, missä hän sitä käyttää.

Kysy ruokapöydässä tai autossa, rauhallisesti ja painostamatta:

- Mitä kysyit tekoälyltä viimeksi?
- Missä se oli väärässä?
- Missä asiassa et haluaisi käyttää sitä, vaikka saisit?

Jos tilanne on toinen

- Lapsella on kaksi kotia tai häntä hoitaa isovanhempi: ehdota toiselle aikuiselle kahta tai kolmea samaa sääntöä. Jos yhteisiä sääntöjä ei synny, sovi lapsen kanssa oman kotisi säännöistä.
- Olet jo kieltänyt tekoälyn: voitte palata asiaan ja sopia, mihin tekoälyä saa käyttää ja mihin ei.
- Lapsi käyttää sinun puhelintasi: tekoäly toimii silloin sinun tililläsi. Meta AI -painiketta ei saa WhatsAppista pois.

04 Entä kun tekstiä epäillään tekoälyn tekemäksi?

Toimittaja Lea Korsgaard kertoo, että hänen poikansa kirjoitti isovanhempien kultahääpäivälle niin hyvän onnittelutekstin, että hän epäili heti tekoälyä. Epäily himmensi ilon hienosta tekstistä.

Moni vanhempi tunnistaa tämän. Hyvä teksti voi kuitenkin olla lapsen oma, ja aiheeton epäily satuttaa.

> **Miten tunnistat**
>
> Lapsen teksti on selvästi parempi kuin aiemmat, ja ensimmäinen ajatuksesi on, että sen teki tekoäly.

Mitä teet

Kehu ensin. Kysy sitten uteliaasti, miten teksti syntyi: mistä idea tuli, mikä oli vaikeinta, mitä hän muutti.

Jos lapsi on käyttänyt tekoälyä, älä tee siitä rikosta. Kysy, mihin hän sitä käytti ja mitä hän teki itse. Kysymyksessä 2 on esimerkkejä erilaisista käyttötavoista.

Älä käytä tekoälyntunnistimia todisteena. Ne voivat luokitella myös ihmisen kirjoittaman tekstin tekoälyn tekemäksi. Yhdessä tutkimuksessa seitsemän tunnistinta luokitteli tekoälyn tekemiksi keskimäärin 61 prosenttia esseistä, jotka oli kirjoitettu englanniksi vieraana kielenä. Siitä, miten tunnistimet toimivat suomenkielisessä tekstissä, ei löytynyt tutkimusta.

Jos koulu epäilee lapsesi tekstiä tekoälyn tekemäksi, kysy opettajalta, mihin epäily perustuu. Tunnistimen tulos ei yksin ole näyttö. Lapsi voi kertoa suullisesti tekstin sisällöstä ja omista valinnoistaan. Jos arvosana on jätetty antamatta, kysy myös, miten asian voi selvittää yhdessä.

Keskeneräiset versiot ja muistiinpanot kannattaa säilyttää, koska niistä näkee, miten teksti syntyi. Jos niitä ei ole, kerro se suoraan ja pyydä lasta kertomaan työskentelystään: mistä idea tuli, mitä hän luki ja mitä jätti pois.

05 Mitä koulu sallii?

Kunnan tai muun opetuksen järjestäjän tehtävä on linjata, mihin ja milloin tekoälyä saa koulussa käyttää. Näin sanovat opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen tekoälysuositukset keväältä 2025. Kaikilla kouluilla ei vielä ole linjausta.

Linjaukset vaihtelevat. Esimerkiksi Hämeenlinnan Seminaarin koulussa, joka on alakoulu, tekoälyä ei Ylen mukaan saa käyttää koulutehtävissä, ellei opettaja toisin ohjeista, ja oppilaan pitää kertoa, jos hän käyttää sitä.

Mitä teet

Kysy ensin lapselta, mitä opettaja on sanonut tekoälystä.

Katso sitten koulun järjestyssäännöt. Ne löytyvät yleensä koulun verkkosivulta tai Wilman tiedotteista. Jos kunnalla on tekoälyohje, se on usein kunnan verkkosivuilla.

Jos et löydä mitään, voit kysyä Wilmassa lyhyesti:

> Hei! Missä näen koulun säännöt tekoälyn käytöstä?

Opettajan kanssa kannattaa puhua silloin, kun asia koskee juuri sinun lastasi: esimerkiksi tukitoimia tai epäilyä tekoälyn käytöstä.

06 Mitä lapsi kertoo tekoälylle?

Tekoäly vastaa aina eikä hermostu, ja lapsesta voi tuntua, ettei se kerro kenellekään. Siksi sille on helppo kertoa asioita. Syyskuun 2026 kyselyssä joka viides 11–17-vuotias kertoi puhuneensa tekoälylle asioista, joita ei halua kertoa muille.

Palvelut säilyttävät keskusteluja. Esimerkiksi Snapchatin My AI säilyttää viestit siihen asti, kunnes käyttäjä poistaa ne.

> **Miten tunnistat**
>
> Lapsi kirjoittaa tekoälylle omista asioistaan, kavereistaan tai tunteistaan. Hän lähettää sille kuvia itsestään tai muista.

Mitä teet

Sovi lapsen kanssa, mitä tekoälylle ei kerrota: nimi, osoite, koulu, kuvat itsestä ja kavereista, kavereiden asiat.

Älä kiellä puhumasta tunteista. Kerro, että tekoäly ei ole ihminen eikä se voi auttaa niin kuin ihminen. Kerro myös, kenelle lapsi voi puhua: sinulle, kouluterveydenhoitajalle tai kuraattorille. Nimettömänä voi soittaa tai kirjoittaa MLL:n Lasten ja nuorten puhelimeen ja chattiin. Numero 116 111 on maksuton.

07 Kun tekoäly on lapselle kaveri

Oulun työpajan lapset kuvasivat tekoälyä ystäväkseen. Tekoälykaveri on aina saatavilla ja samaa mieltä. Se voi olla hauska, mutta se ei korvaa kaveria, joka joskus on eri mieltä.

Erityisesti tekoälykaveriksi tehdyt sovellukset ovat lapselle riskialttiita. Yhdysvaltalainen Common Sense Media testasi niitä yhdessä Stanfordin yliopiston tutkijoiden kanssa ja suosittelee, ettei kukaan alle 18-vuotias käytä niitä. Testeissä ikärajat oli helppo ohittaa, ja sovellukset tarjosivat seksuaalista sisältöä ja vaarallisia neuvoja. Ne myös väittivät olevansa todellisia.

Ikärajat palvelujen omien ehtojen mukaan (lokakuu 2026):

- ChatGPT, Microsoftin Copilot, WhatsAppin ja Instagramin Meta AI sekä Snapchat: vähintään 13 vuotta. ChatGPT:ssä alle 18-vuotias tarvitsee huoltajan luvan.
- Character.ai: yhtiön ilmoituksen mukaan alle 18-vuotiaat eivät marraskuusta 2025 lähtien voi keskustella palvelun hahmojen kanssa vapaasti.
- Googlen Gemini: jos vanhempi valvoo lapsen Google-tiliä Family Linkillä, Gemini-sovellus ei ole Suomessa lapsen käytettävissä.

Ikäraja ei yksin estä käyttöä.

Kun tekoäly on lapselle kaveri

> **Miten tunnistat**
>
> Lapsi puhuu tekoälystä kuin ihmisestä. Hän viettää sen kanssa paljon aikaa tai on surullinen, jos ei pääse juttelemaan.

Mitä teet

Kysy uteliaasti, millainen tekoälykaveri on ja mistä he juttelevat.

Tarkista ikärajat ja laitteen asetukset. Osassa palveluja vanhempi voi rajata käyttöä: ChatGPT:ssä vanhempi voi yhdistää tilinsä lapsen tiliin ja säätää asetuksia, ja Snapchatissa vanhempi voi estää My AI:ta vastaamasta lapselle. Näillä vanhemman asetuksilla keskusteluja ei näe kummassakaan. Siksi puhuminen on tärkeämpää kuin asetukset.

Jos lapsi vaikuttaa yksinäiseltä, ota huoli vakavasti.

Jos huoli on jo iso

Jos lapsi vetäytyy kavereista tai ahdistuu, kun ei pääse juttelemaan tekoälyn kanssa, ota yhteys kouluterveydenhoitajaan tai kuraattoriin. Voit myös soittaa MLL:n Vanhempainpuhelimeen, 0800 92277. Puhelu on maksuton, ja voit soittaa nimettömänä. Yhteyttä voi ottaa, vaikka et olisi varma, onko huoli iso.

Mitä tästä seuraa

01 Puhuminen toimii paremmin kuin kielto.

Lapsi kertoo käytöstään helpommin, jos siitä ei seuraa rangaistusta.

02 Kysy, mitä lapsi teki itse.

Pyydä häntä kertomaan omin sanoin, miten hän teki tehtävän ja mitä hän oppi.

03 Sovi muutama sääntö ja tarkista laitteet.

Koti voi olla ainoa paikka, jossa tekoälystä puhutaan.

Oppaan on laatinut Jukka Hautamäki, jukkai.fi. Palautetta ja kysymyksiä voit lähettää osoitteeseen jukka@jukkai.fi.
Päivitetty 16.11.2026.

Lähteet

01 Oulun yliopisto: Does your child have a friend who is an AI? (16.12.2025)

02 Itla & Digirauha ry / E2 Tutkimus: Lapset, nuoret ja tekoäly 2026 (kysely 14.–29.9.2026)

03 Yle 22.10.2026: Kysely: Lähes puolet lapsista ja nuorista käyttää tekoälyä joka päivä

04 Yle 20.12.2024: Ritaharjun koulun tekoälykokeilu

05 Yle 9.8.2023: Sirkku Lähdesmäki, tekoäly lukivaikeuksisen oppilaan tukena

06 Understood: How to teach students to use AI responsibly (päivitetty 9.7.2026)

07 Verkkouutiset / Ilta-Sanomat 15.9.2025: OAJ:n Jaakko Salo

08 Yle 28.4.2026: Hämeenlinnan Seminaarin koulun järjestyssäännöt

09 Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus: Tekoäly varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa – lainsäädäntö ja suositukset (31.3.2025)

10 Lea Korsgaard: Kone, kirjoita esseeni. Uusi Juttu 21.10.2026 (alun perin Zetland)

11 Verkkouutiset 22.10.2026: Osa nuorista puhuu tekoälylle, koska muuta seuraa ei ole

12 Bastani ym.: Generative AI without guardrails can harm learning. PNAS 122(26), 2025

13 Chen & Shi: Reducing Harm From Media: A Meta-Analysis of Parental Mediation. Journalism & Mass Communication Quarterly, 2019

14 Liang ym.: GPT detectors are biased against non-native English writers. Patterns, 2023

15 Engadget 29.10.2025: Character.AI to ban teens from talking to its chatbots

16 Common Sense Media & Stanford Brainstorm Lab: AI companion risk assessment, 30.4.2025

17 MLL: Lasten ja nuorten puhelin ja chat sekä Vanhempainpuhelin (luettu 16.11.2026)

18 Palvelujen ehdot ja ohjeet (luettu 26.10.2026): OpenAI Europe Terms of Use ja Managing parental controls in ChatGPT; Meta AI Terms; Snap Terms of Service; Character.ai Terms of Service; Microsoft: Copilot for young people; Google: Guide your child's Gemini Apps experience; Snapchat Support: My AI ja Family Center

19 Aalto-yliopisto: Generatiivisen tekoälyn kanssa työskentely (luettu 16.11.2026)